

Опсерваторија на медиумските реформи

Периодичен извештај од набљудувањето на исполнувањето на реформските приоритети од областа на медиумите

Период на известување: 01.11.2019 – 31.01.2020

Овој извештај е резултат на процесот на набљудување на спроведувањето на реформските приоритети (ИРП) од областа на медиумите во рамките на проектот „Опсерваторијата на медиумските реформи“, кој го спроведува Фондацијата „Метаморфозис“. Проектот е поддржан од Фондација Отворено општество во Македонија (ФООМ). Тој во својата прва фаза беше спроведуван во периодот од 01.07.2017 до 30.09.2018 година кога беше инициран овој проект низ набљудување на спроведувањето на ИРП од областа на медиумите.

Сите материјали што се производ на овој проект и на спроведеното набљудување се достапни на интернет-страницата дизајнирана за потребите на проектот.

Веб-адресата е: mediaobservatorium.mk

Март 2020 г.

Објавените информации и ставови не ги претставуваат официјалните ставови на Фондацијата Отворено општество – Македонија.

Опсерваторија на медиумските реформи

Содржина

Извршно резиме.....	3
Вовед	5
Цели и методологија на набљудувањето	7
Намена и методи на извештајот	7
Истражување	8
Клучни наоди од набљудувањето	9
1. Јавен радиодифузен сервис	9
2. Владино рекламирање	12
3. Пристап до информации	14
4. Клевета	16
Користена литература.....	17

Кратенки

РСМ – Република Северна Македонија;
ЕУ – Европска Унија;
ЕК – Европска комисија;
ИРП – Итни реформски приоритети; реформски приоритети;
ЕСЧП – Европски суд за човекови права
ААВМУ – Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги;
ОМР – Опсерваторија на медиумските реформи;
ЗНМ – Здружение на новинарите на Македонија
ДКСК – Државна комисија за спречување на корупцијата

Клучни зборови

Медиа-набљудувач, медиа-набљудување, (итни) реформски приоритети, Прибе, медиуми, јавен радиодифузен сервис, владино рекламирање, пристап до информации, клевета, медиумски реформи.

Напомени

Текстот е изработен во рамките на проектот „Опсерваторија на медиумските реформи“, што го спроведува Фондацијата за интернет и општество „Метаморфозис“ со финансиска поддршка од Фондацијата Отворено општество – Македонија.

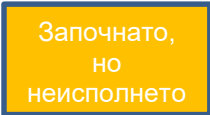
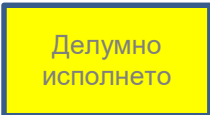
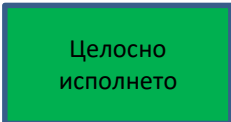
Содржината на текстот е единствена одговорност на авторите и на ниту еден начин не може да се смета дека ги одразува гледиштата на Фондацијата Отворено општество – Македонија.

Опсерваторија на медиумските реформи

Извршно резиме

Овој периодичен извештај ги презентира генералните резултати од набљудувањето на исполнетоста на Итните реформски приоритети (ИРП) што се однесуваат на слободата на изразувањето, во периодот од 1 ноември 2019 до 31 декември 2020 година, во рамките на проектот „Опсерваторија на медиумските реформи“, кој го спроведува Фондацијата за интернет и општество „Метаморфозис“, со финансиска поддршка од Фондацијата Отворено општество – Македонија.

Набљудувањето, чиј предмет беа четирите столба на ИРП, ги утврди следните клучни наоди:

- Јавен радиодифузен сервис** – новото буџетско финансирање на МРТ покажува дека е на пониско ниво од претходно и оти нема да ги задоволи потребите за нормално функционирање на јавниот сервис. Дополнителните кретења за МРТ од јануари 2020 година ќе го доведат под прашање нормалното функционирање на јавниот сервис. Тие кретења се индикатор за произволното толкување на Законот за АВМУ од страна на извршната власт и пред сè на ресорното министерство со што јавниот радиодифузен сервис се остава во финансиски зависна и подредена улога кон владините институции. Не се забележани никакви реформски зафати за унапредување на работата и на квалитетот на програмската/содржинската понуда во јавниот сервис. Собранието и покрај распишаниот конкурс за членови на раководните тела: Програмскиот совет во МРТ и Советот во Агенцијата за АВМУ не ги разгледа, ниту одлучи по пристигнатите кандидатури за членови во овие две тела клучни за раководењето на двете институции.
- Владино рекламирање** – иако се укинати владините реклами на домашните медиуми, локалните власти и локалните јавни претпријатија ја продолжија практиката на одлевање на јавни пари во медиумите. На ваквите состојби се огласи Државната комисија за спречување на корупција (ДКСК) која во својата стратегија за 2020-2024 г. побара медиумите да не добиваат државни пари за политички кампањи. Дополнително, ДКСК се огласи и со барање да се воведат построги критериуми при субвенционирањето на печатените медиуми.
- Пристап до информации** – Со новиот Закон за пристап до информации од јавен карактер досегашната Комисија за заштита на правото на пристап до информации од јавен карактер се трансформира во Агенција во која директорот и заменикот имаат поголеми овластувања при решавање на жалбите и претставките од граѓаните. Иако со задоцнување, Собранието на крајот на декември 2019 г. ги изгласа кандидатурите за директор и заменик директор на новоформираната Агенција. Веќе во јануари 2020 од агенцијата информираа дека од натрупаните 750 жалби кои пристигнале во изминатиот период се решени 250. Останува да се следи како овие промени ќе се одразат на

Проектот е финансиран од Фондацијата
Отворено општество – Македонија

Опсерваторија на медиумските реформи

транспарентноста на самите институции и како Агенцијата ќе дејствува во наредниот период. Индикаторите за мерењето на транспарентноста и отчетноста на институциите ќе бидат: бројот на одговорени барања за пристап до информации; бројот на жалби на граѓаните, бројот на решенија во корист на граѓаните од страна на Агенцијата.

- **Клевета и навреда** – За оваа област, во периодот на следење (01.11.2019 – 31.12.2020) нема јавно достапни информации дека има некаква иницијатива или активност која води во промени и реформи на законската регулатива т.е. Законот за граѓанска одговорност за клевета и навреда, кои би ја унапредиле оваа област, а со тоа и слободата на изразување кај медиумските професионалци.

Целосно
неисполето

Опсерваторијата на медиумските реформи ќе продолжи со следењето на исполнувањето на Итните реформски приоритети и во периодот од 01 ноември 2019 до 31 октомври 2020, презентирајќи ги резултатите во форма на периодични извештаи, вести и истражувачки стории за што поголемо вклучување на граѓаните на Република Северна Македонија во демократските процеси. Сите резултати од следењето се достапни на македонски и на албански јазик на веб-локацијата MediaObservatorium.mk.

Опсерваторија на медиумските реформи

Вовед

Политичката криза во Република Северна Македонија го достигна својот врв во текот на 2015 година, кога беше проследена со: објавување прислушувани разговори на високи функционери на власта и лидери на политичките партии, поднесување кривични пријави за незаконско објавување на овие материјали, како и голем број протести во знак на револт поради објавените снимки и содржините во нив. Поради размерите на оваа криза и нејзината природа, беше вклучен меѓународниот фактор, под чие лидерство се водеа преговори за помирување и разрешница. Политичките партии со посредништво на меѓународната заедница, предводена од ЕУ и од САД, постигнаа компромисен договор во јуни 2015 година – Договорот од Пржино¹, со кој политичките партии потписнички се договорија за крајно решавање на кризата, како и за преземање системски решенија и реформи за исполнување на препораките дадени од Европската комисија, во рамките на овој договор, но и со претходните процеси за исполнување на условите на земјата за отворање преговори за членство во Европската Унија и во НАТО.

Непосредно со потпишувањето на Договорот од Пржино, Европската комисија за Македонија подготви и посебен документ со реформски приоритети (**Urgent Reform Priorities – Итни реформски приоритети; ИРП) за Македонија**², кои земјата треба да ги исполни во областите на владеење на правото, деполитизација на јавната администрација, слободата на изразување и изборните реформи.

Итните реформски приоритети (ИРП) се документ кој се надоврзува на Извештајот на експертскиот тим предводен од Рајнхард Прибе³. Тој е поделен на пет поглавја: Владеење на правото и правосудство; Деполитизација на јавната администрација; Изборни реформи; Спроведување на препораките на Анкетната комисија за настаните од 24 декември; Медиуми: слобода на изразувањето.

Во согласност со преговорите за постигнување на Договорот од Пржино, но експлицитно и со реформските приоритети, реформите во областа на медиумите и слободата на изразување се од суштинско значење за развој на транспарентна, демократска и слободна власт во земјата.

Конкретно, итните реформски приоритети во областа **„Медиуми: слобода на изразување“** имаат цел да се постигне напредок и да се решат проблемите во четири сфери:

- **јавен радиодифузен сервис,**
- **владино рекламирање,**
- **пристап до информации и**
- **регулатива за клевета и навреда.**

Со промената на контекстот во 2017 година, посебно по конституирањето на новата извршна и законодавна власт се очекуваше реформите побарани од меѓународната заедница и од експертските групи да се имплементираат со забрзано темпо. За жал, очекуваната брзина и опсегот на очекуваните реформски зафати не се случуја, иако имаше поместувања во некои од четирите сфери од ИРП. Тоа

¹ Przino Agreement – Agreement in Skopje to overcome political crisis, 2 June 2015, Skopje

https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/news_corner/news/news-files/20150619_agreement.pdf

² Итни реформски приоритети – превод на македонски јазик: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/urgent_reform_priorities_mk.pdf. Во оригинал на англиски: Urgent Reform Priorities for Macedonia, Европска комисија, ГД Добрососедска политика и преговори за проширување, јуни 2015 https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/urgent_reform_priorities_en.pdf

³ Recommendations of the Senior Experts' Group on systemic Rule of Law issues relating to the communications interception revealed in Spring 2015, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/news_corner/news/news-files/20150619_recommendations_of_the_senior_experts_group.pdf

Опсерваторија на медиумските реформи

може да се заклучи и од [финалниот извештај на ОМР од 2018 година](#)⁴ кој беше објавен во октомври 2018 г. и се однесуваше на периодот од 01.07.2017 до 30.09.2018.

Во периодот од октомври 2018 г. до ноември 2019 г. не се случија значителни промени и унапредување на реформите според ИРП на Р. Прибе во областа „Слобода на изразување“ и нејзините четири столба. Единствените реформски зафати беа направени во сферата Слобода на пристап до информации од јавен карактер со измената за Законот, новоформираната Агенција и именувањето на раководните луѓе во неа од страна а Собранието.

⁴ http://mediaobservatorium.mk/wp-content/uploads/2018/12/OMR_izveshtaj_4_3-LEKTORIRAN.pdf

Опсерваторија на медиумските реформи

Цели и методологија на набљудувањето

Намена и методи на извештајот

Овој извештај е наменет, пред сè, за информирање на општата јавност или граѓаните за процесот на исполнување на ИРП од областа на медиумите, на разбирлив начин, приспособен за пошироката јавност и за неекспертската публика. Дополнително, извештајот ги информира и другите заинтересирани страни: медиумите, институциите и граѓанскиот сектор.

Извештајот има цел да обезбеди соодветни информации за прогресот на спроведувањето на предвидените реформи во областа на медиумите.

Овој извештај е подготвен во согласност со посебно развиена методологија за набљудување, која опфаќа низа активности и мерки за прибирање податоци и за следење на процесите на реформите. Методологијата се заснова на спроведување низа истражувачки активности, почнувајќи од анализа на актуелната правна рамка и состојбите во областа медиуми и слободно изразување, спроведување на дневно и периодично набљудување и на истражувачки анализи, организација на фокус-групи со клучни информирани лица и сл.

Деск-истражувањето е фокусирано на прибирање податоци и на анализа на сите релевантни документи што се однесуваат на исполнување на ИРП во областа на медиумите, како што се годишните извештаи на ЕУ за Македонија, извештаите на Прибе, како и документите и извештаите на националните институции или организации што се однесуваат на реформските приоритети во медиумите. Овие податоци се обезбедуваат преку различни канали на информации, вклучително и од мрежите на соработници во граѓанскиот и во медиумскиот сектор, како и од самите институции преку Законот за слободниот пристап до информациите од јавен карактер.

За подобро и тековно следење на состојбите со исполнувањето на медиумските реформи, во рамките на проектот се спроведат активности на **периодично и на дневно набљудување** на релевантни веб-страници за содржини поврзани со медиумските реформи.

Проектните активности опфаќаат спроведување на одржување состаноци на две **фокус-групи** за да се добијат информации од клучни информирани лица и експерти од области поврзани со исполнувањето на ИРП од граѓанскиот, академскиот, приватниот и од владиниот сектор. Сознанијата од првата фокус-група, одржана во декември 2019 година, се вградени во резултатите од набљудувањето и послужија како насоки за понатамошните активности за набљудување и за новинарски истражувања.

За презентација на наодите од набљудувањето и за да се поттикне поширок дијалог меѓу креаторите на политики и другите чинители или јавноста, се предвидуваат **две јавни дебати**, кои имаат цел да го вклучат граѓанското општество во овие процеси.

Резултатите од набљудувањето се објавувани во форма на **периодични (квартални) анализи и завршна анализа**. На ниво на проектот, овие информации ќе бидат дополнувани со **аналитички/истражувачки написи**, преку кои на граѓаните ќе им се предочат дополнителни сознанија за контекстот, претходните состојби што довеле до тековните ситуации, како и обврските што се преземени од институциите во РМ за да се исполнат реформските приоритети.

Набљудувањето во периодот меѓу 01.11.2019 и 30.10.2020 година се спроведува од страна на мултидисциплинарен тим на проектот, составен од членови на имплементаторот Фондацијата „Метаморфозис“ и нејзините три медиумски проекти [Мета.мк](#); [Порталб.мк](#) и [Вистиномер.мк](#) со комплементарна експертиза (новинари, медиумски експерти и правници).

Опсерваторија на медиумските реформи

Според Методологијата, истражувачките активности утврдуваат четири нивоа на исполнетост на обврските што произлегуваат од ИПР во областа „Медиуми: слобода на изразување“. Тие четири нивоа се:

1. Целосно неисполнето – ништо конкретно не е почнато.
2. Започнато, но неисполнето – со почнати активности за промена на легислатива.
3. Делумно исполнето – спроведени се законски промени, без почната имплементација.
4. Целосно исполнето – реформите се спроведени во целост.

При визуелниот приказ, за полесна комуникација со широката јавност, се користат кодови на бои за секое од овие утврдени нивоа на исполнетост (црвена, портокалова, жолта и зелена).

1. Целосно неисполнето – ништо конкретно не е почнато.	
2. Започнато, но неисполнето – почнати активности за промена на легислатива.	
3. Делумно исполнето – спроведени се законски промени, без почната имплементација.	
4. Целосно исполнето – реформите се спроведени во целост.	

Слика 1: Нивоа на исполнетост и кодови на бои.

Активностите за набљудување на состојбите ги спроведува мултидисциплинарниот тим на проектот, составен од членови на трите партнерски организации со комплементарна експертиза (новинари, медиумски експерти и правници).

Истражување

Реформските приоритети од сферата „Медиуми: слобода на изразување“ предвидуваат низа конкретни мерки и активности кои релевантните институции во земјата треба да ги преземат заради постигнување напредок кон демократизација и добро владеење. Овие мерки и активности се поделени во четири столба на **спроведувањето на предвидените реформи од областа на медиумите: Јавен радиодифузен сервис, владино рекламирање, пристап до информации и клевета**. Во рамките на секој од столбовите се предвидуваат дополнителни дејства што придонесуваат за исполнување на целта на главниот столб. Според ИПР, реформите што треба да се исполнат во оваа сфера се:

Јавен радиодифузен сервис: да се обезбедат видливи докази за реформи во јавниот радиодифузен сервис во поглед на политиката на работење, организацијата, едукацијата и уредништвото и недостигот од политичка независност, недостигот од балансирано известување, како и обезбедувањето информативна, висококвалитетна содржина.

Владино рекламирање: да се воспостават строги правила за владино рекламирање засновани на транспарентни, објективни и недискриминаторски критериуми; да се обезбеди целосна транспарентност на владиното рекламирање и да се развие механизам за неплатени објави на јавниот сервис кои се навистина од јавен интерес.

Пристап до информации: да се адресираат главните пречки со кои се соочуваат новинарите при добивањето јавни информации.

Клевета и навреда: Намалување на бројот на случаи на клевета преку ревидирање на законодавството, на процедуралните правила, поддршка и промоција на поголемо користење на саморегулацијата како алтернатива за судско постапување и гарантирање и спроведување, на политичко ниво, на практикувањето соодветно самоограничување од политичарите и од јавните функционери за да не се поведува постапка за клевета, во согласност со принципите на ЕСЧП.

Опсерваторија на медиумските реформи

Клучни наоди од набљудувањето

1. Јавен радиодифузен сервис

Започнато,
но
неисполнето

Во рамките на првиот столб на ИРП во областа на медиумите, дадени се јасни препораки:

„Да се обезбедат видливи докази за тековните реформи во јавниот радиодифузен сервис во поглед на политиката на работењето, организацијата, едукацијата и уредништвото, кои се насочени кон зафаќање со критиките редовно искажувани во минатото во врска со недостигот од политичка независност, недостигот од балансирано известување, како и обезбедувањето информативна, висококвалитетна содржина“.

Во периодот на следење, не се случија позначајни реформски зафати во делот на медиумите, а особено кај јавниот радиодифузен сервис од објавувањето на [финалниот извештај](#)⁵ на Опсерваторијата на медиумските реформи (ОМР) од октомври 2018 година. Не се забележани ниту значајни промени во унапредувањето на функциите, обврските и улогата што би требало да ја има јавниот радиодифузен сервис.

Недостатокот на транспарентност во работењето на МРТ јасно се гледа и во комуникацијата со јавноста, т.е. на единствената веб-страница на јавниот сервис не можат да се најдат никакви информации за работата на МРТ, ниту се знае за работата на раководните тела. Последен пат кога МРТ била предмет на интерес на медиумските професионалци е [извештајот на ЗНМ](#)⁶ за работата на Етичката комисија при МРТ од ноември 2019 година.

Со [проектираниот буџет за 2020](#)⁷ година МРТ ја има на располагање највисоката буџетска ставка од МИОА и [заедно со МРД и АВМУ](#)⁸ располагаат со вкупен буџет од 19,5 милиони евра. Сепак, според [анализите](#)⁹ на Центарот за граѓански комуникации, кој ги анализира приходите на МРТ од 2015 до 2018¹⁰, се забележува континуиран пад во износот на средствата што јавниот радиодифузен сервис ги има на располагање.

⁵ http://mediaobservatorium.mk/wp-content/uploads/2018/12/OMR_izveshtaj_4_3-LEKTORIRAN.pdf

⁶ <https://znm.org.mk/реформа-или-проформа-функционалност>

⁷ <http://mediaobservatorium.mk/mrt-i-vo-noviot-budhet-ke-izede-naigolem-del-od-sredstvata-za-mioa/>

⁸ <http://mediaobservatorium.mk/za-mrt-mrd-i-avmu-slednata-godina-19-5-milioni-evra/>

⁹ <http://mediaobservatorium.mk/prihodite-na-mrt-vo-kontinuiran-pad-lani-pomali-za-26-otsto-vo-sporredba-so-2015-infografik/>

¹⁰ Буџетските извештаи за 2019 МРТ ги доставува во март 2020 г. и оттаму последната 2019 година не е достапна за анализата.

Проектот е финансиран од Фондацијата
Отворено општество – Македонија

Опсерваторија на медиумските реформи

[Анализата](#)¹¹ е направена врз основа на пет групи на финансиски индикатори изведени од годишните сметки на претпријатијата – профитабилност, ефикасност, финансиска стабилност, економичност и ликвидност на претпријатијата.

Проектираниот буџет за 2020 објавен во ноември 2019 година за МРТ, веќе во јануари беше значително намален за 6 милиони евра од страна на МИОА. Ваквата одлука МИОА ја правда со владина одлука што се темели на „отсуството на волја и посветеност да се реформира јавниот сервис“. Намалувањето на средствата од МИОА ги правдаат со тоа што раководството не ги исполнило препораките од голем број меѓународни и домашни релевантни институции дека е неопходна стратегија за реформа на јавниот радиодифузен сервис. Дополнително, од МИОА ваквата одлука ја образложуваат со [Законот за АВМУ](#)¹², во кој е наведено дека скалесто покачување на процентот од државниот буџет издвоен за јавниот радиодифузен сервис ќе има доколку има доволно средства во буџетот за тоа. На овие новонастанати состојби единствено Здружението на новинарите на Македонија (ЗНМ) [се огласи](#)¹³ со свој став и реакција.

Ваквата непрецизираност и во самиот член од Законот за АВМУ во смисла: кој, како, со кои параметри ќе утврдува кога „има доволно средства“ во буџетот, остава простор за дискреционо право на министерот/министерството да одредува колку средства „би биле доволни“ за јавниот радиодифузен сервис, а со тоа повторно да се остава МРТ во финансиски зависна и подредена улога кон владините институции.

Собранието уште во февруари 2019 година донесе одлука за пријавување кандидати за Програмскиот совет на МРТ и за членови на Советот на АВМУ, согласно измените и дополнувањата на Законот за АВМУ, со кој се предвидува нов начин на избирање раководни лица и тела во јавниот радиодифузен сервис и во АВМУ како надлежно регулаторното тело. Во периодот за кој реферира овој извештај на ОМР (1.11.2019-31.1.2020) Собраниската комисија за избор и именувања ниту ги разгледа пристигнатите кандидатури, ниту одлучи за препораки до Собранието по кои би се одлучувало на пленарна собраниска седница. [Анализите](#)¹⁴ на стручната јавност покажуваат дека во рамките на деловникот на Собранието, постоела можност претседателот на Собранието да закаже продолжение на комисијата расправа за пристигнатите кандидатури и покрај блокадата од страна на Комисијата за избор и именување.

За сметка на ваквите недоречености, досегашниот Програмски совет на МРТ [распиша конкурс](#)¹⁵ за избор на членови на Надзорниот одбор на МРТ – тело што треба да врши надзор над материјално-финансиското работење на јавниот радиодифузер. Иако Програмскиот совет на МРТ е со истечен мандат, во рамките на измените и дополнувањата на Законот за АВМУ од 2018 година мандатот на Советот се продолжува до именувањето нови членови. Законитоста и неопходноста на одлуката да се распише конкурс за членови на Надзорниот одбор ја образложува претседателката на Програмскиот

¹¹ <http://www.opendata.mk/Home/TekstualniDetails/87?Category=1>

¹² <http://www.slvesnik.com.mk/Issues/b089570bacc436a9b39c585dca78b3f.pdf>

¹³ <http://mediaobservatorium.mk/znm-bara-itna-rekonstruktsija-vo-mrt-a-ne-kratene-na-sredstvata-za-javniot-servis/>

¹⁴ <http://mediaobservatorium.mk/sobranieto-so-umisla-im-go-prodolzhilo-mandatot-na-chlenovite-na-programskiot-sovet-na-mrt/>

¹⁵ <http://mrt.com.mk/node/54246>

Проектот е финансиран од Фондацијата
Отворено општество – Македонија

Опсерваторија на медиумските реформи

совет на МРТ во [интервју](#)¹⁶ дадено за „Мета.мк“, инсистирајќи на фактот дека иако членовите се со истечен мандат, тој законски им е продолжен со измените и дополнувањата на Законот за АВМУ и Советот функционира со сите свои права, обврски и надлежности.

Разочарувачки малобројни се реформите во медиумите – констатира Петар Ванхауте при својата последна посета во Скопје во своето [интервју](#)¹⁷ дадено за „Мета.мк“. Тој најмогу се осврнува на состојбите во МРТ и забележува дека сè уште се чека да се види ефективна реформа во организациона смисла и во уредувачката политика.

¹⁶ <http://mediaobservatorium.mk/smilka-janeska-sarkanats-neizborot-na-nov-nadzoren-odbor-ke-predizvikashe-blokada-na-rabotata-na-mrt/>

¹⁷ <http://mediaobservatorium.mk/vanhaute-razocharuvachki-malubrojni-se-reformite-vo-mediumite/>

Опсерваторија на медиумските реформи

2. Владино рекламирање

Делумно
исполнето

Согласно ИРП, за областа „владино рекламирање“ РСМ треба да го исполни следното:

- „да се воспостават строги правила за владино рекламирање засновани на транспарентни, објективни и недискриминаторски критериуми;
- да се обезбеди целосна транспарентност на владиното рекламирање (не само во поглед на трошењето на јавните финансии, туку и во поглед на примателите и содржините);
- да се развие механизам за неплатени објави на јавниот сервис кои се навистина од јавен интерес“.

Иако Владата [со одлука](#)¹⁸ ги укина владините реклами, летото 2018 година со измените на Изборниот законик вовеле нов вид политичко рекламирање во медиумите платено со јавни пари. Во измените и дополнувањата на [Изборниот законик](#)¹⁹ се предвидува можност дел од јавните пари да се користат за плаќање партиско рекламирање во медиумите во текот на изборната кампања, а Државната изборна комисија доби надлежност да го оценува известувањето на онлајн-медиумите во текот на изборна кампања.

Укинатите владини реклами на државно ниво не ги спречија општините на локално ниво да одлеваат значителни суми јавни пари за медиумите. [Прегледот на буџетите](#)²⁰ на општините покажува дека две третини од нив тошеле половина милион евра за рекламирање. Притоа, некои општини тоа го правеле директно, додека во некои општини/региони локалните јавни претпријатија доделувале средства кон медиумите.

На ваквите состојби [реагира](#)²¹ Државната комисија за спречување корупција (ДКСК), која бара медиумите да не добиваат државни пари за политички кампањи. Во својата [Национална стратегија за спречување корупција](#)²² 2020-2024 се истакнува дека „...ваквото буџетско финансирање на платената политичка програма за изборна кампања е ризик за корупција и создавање клиентелистички однос...“ Дополнително, ДКСК [се огласи](#)²³ и кога Владата објави дека доделува 813 илјади евра јавни средства за субвенционирање на печатените медиуми во 2020 година, при што таа побара да се воведат построги критериуми при субвенционирањето на печатените медиуми.

Прашањето на јавните пари што одат во медиумите во текот на изборна кампања се истакнува и во [анализата](#)²⁴ на Фондацијата „Метаморфозис“ за изборниот систем, во која се препорачува „...регулирање на законската рамка за ангажман на медиуми за време на изборите, скратување на времето за платени политички кампањи и нова проценка преку јавна дебата за употребата на народни пари во медиумите“. И покрај укажувањата за проблемот со финансирањето на

¹⁸ <https://vlada.mk/node/13272> (последно мемориран линк на 30.1.2019 г. во 16:50 ч)

¹⁹ https://www.sobranie.mk/content/Избори/ИЗБОРЕН%20ЗАКОНИК%20-%20ПРЕЧИСТЕН%20ТЕКСТ_%20МАЈ%202016.pdf

²⁰ <https://znm.org.mk/wp-content/uploads/2018/12/MK-indicators.pdf>

²¹ <http://mediaobservatorium.mk/dksk-bara-mediumite-da-ne-dobivaat-budhetski-pari-za-politichki-kampani/>

²² <https://www.dksk.mk/index.php?id=118>

²³ <http://mediaobservatorium.mk/antikoruptsiska-bara-postrogi-kriteriumi-za-drzhavni-subvencii-za-mediumite/>

²⁴ <http://metamorphosis.org.mk/wp-content/uploads/2018/11/Izboren-sistem.pdf>

Проектот е финансиран од Фондацијата
Отворено општество – Македонија

Опсерваторија на медиумските реформи

медиумите со јавни пари и [анализите од страна на стручни лица](#)²⁵ и институции кои укажуваат на проблематичноста на оваа регулатива, за претстојните вонредни парламентарни избори 2020 ДИК [информира](#)²⁶ дека одвоила 6,5 милиони евра за медиумска изборна кампања на политичките партии.

²⁵ <http://mediaobservatorium.mk/analiza-izbornite-kampani-ne-treba-da-se-plakaat-od-drzhavni-pari/>

²⁶ <http://mediaobservatorium.mk/dik-ke-potrosi-najmalku-6-5-milioni-evra-za-mediumskata-izborna-kampana-na-partiite/>

Опсерваторија на медиумските реформи

3. Пристап до информации

Целосно
исполнето

За областа пристап до информации од јавен карактер, во рамките на ИРП, се бара:

„да се адресираат главните пречки со кои се соочуваат новинарите при добивањето јавни информации (на пример, неуспехот на релевантни тела да одговорат на многу барања за информации, неоправданото прекумерно користење на категоријата 'доверливо' за документи што не се од таква природа)“.

Согласно донесениот нов Закон за слободен пристап до информации од јавен карактер кој беше изгласан [во мај 2019 година](#)²⁷, дотогашната Комисија требаше да биде заменета со новоформирана надлежна институција, Агенцијата за заштита на правото на слободен пристап до информации од јавен карактер. Нејзиното востановување остана неизвесно и во ноември 2019 година, иако на крајот на месецот (30 ноември 2019) се предвидува стапување на сила новиот Закон. Собранието имаше објавен конкурс на раководните места во Агенцијата, но процедурата остана заглавена во Собраниската комисија за избор и именување, која [последниот одржан состанок го имала на 16 април 2019](#)²⁸, а оттогаш заседавала дури кон крајот на декември 2019 по прашања за избор и именувања на реководни лица на надлежни институции пријавени на објавените собраниски конкурси.

Покрај состојбата „status quo“ со нефункционирањето на релевантните институции без раководни лица и тела, Собранието го изгласа потребниот буџет за нив во рамките на владиниот предлог-буџет за 2020 година, кој предвидува [зголемени средства](#)²⁹ токму за овие институции кои се без раководни лица. Така на пример Дирекција за заштита на личните податоци добива 20,8 милиони денари, што е зголемување во однос на годинашниот буџет од 16,7 милиони денари. Комисијата за заштита на правото на слободен пристап до информации од јавен карактер, која во предлог-буџетот е веќе прекрстена во Агенција доби 17 милиони денари што е повеќе во однос на 15,2 милиони денари колку што и беа доделени годинава. Државниот завод за ревизија, пак, доби „покачување“ на буџетот од годинашните 93,7 милиони денари на 107,7 милиони денари. Останува нејасно кој побарал зголемување на буџетите на овие институции кога согласно [Законот за буџети](#)³⁰ во кој јасно стои и е нагласена улогата на раководните лица при подготовката на буџетот, комуникацијата со Министерството за финансии. Иако, таа улога може во одредени случаи да ја превземе и самото Министерство за финансии, сепак не се знае на основа на кои анализи е направено ваквото буџетско зголемување за 2020 и кој го изготвил.

На оваа состојба на „обезглавеност“ на неколку клучни институции во земјата поради незасадавање на собраниската Комисија за избор и именувања, [алармираа и 100тина невладини организации](#)³¹ кои бараа итно и во најкус можен рок да се именуваат раководни лица и тела кои се клучни за нивно непречено функционирање. Отсуството на клучни и одлучувачки луѓе во Агенцијата кај

²⁷ <http://dbis.pravda.gov.mk/PregledNaZakon.aspx?id=49113>

²⁸ <http://mediaobservatorium.mk/politikata-go-kochi-sproveduvaneto-na-noviot-zakon-za-pristap-do-informatsii/>

²⁹ <http://mediaobservatorium.mk/namesto-novi-direktori-poveke-pari-za-obezglavenite-institutsii-vo-noviot-budhet/>

³⁰ <https://finance.gov.mk/files/u6/5.pdf>

³¹ <http://mediaobservatorium.mk/nevladinite-baraat-iten-izbor-na-rakovoden-kadar-vo-desetina-institutsii/>

Проектот е финансиран од Фондацијата
Отворено општество – Македонија

Опсерваторија на медиумските реформи

која треба да се реагира во случај на повреда на правото на слободен пристап до информации, доведе до зголемена затвореност на самите институции. Од друга страна, индолентниот однос на институциите во однос нивната транспарентност се потврдува и со [зголемениот број на жалби](#) и претставки ³² чиј број достигна до 680 во ноември 2019 година. Еклатантен пример за таква затвореност беше и одлуката на [Уставниот суд кој не дозволи](#) ³³ новинарите да ја проследат средбата помеѓу претседателот на уставниот суд Мурати и евроамбасадорот Жбогар, на што остро [реагираа](#) ³⁴ и еснафските здруженија. По речиси неполн месец од крајниот рок со кој требаше да се случи стапувањето на сила на новиот Закон, [Собранието во рамките на 126 седница](#) ³⁵ ја изгласа Пламенка Бојчева за директорка на новоформираната Агенција, а Блерим Исени за нејзин заменик. Именувањето на раководното лице и заменикот вродија со делумен успех, бидејќи во рок од 30 дена Агенцијата донесла одлуки за 250 од вкупно 750 жалби во јануари 2020 година.

Согласно методологијата на следење на спроведувањето на ИРП, во оваа сфера методолошки се смета дека реформите се во целост спроведени, иако останува да се види дали и какви промени ќе има во однос на транспарентноста на самите институции – иматели на информации од јавен карактер во наредниот период. ОМР ќе продолжи и во наредните месеци да ја следи сферата за слободен пристап до информации од јавен карактер и посебно внимание ќе обрне на неколку индикатори: отвореноста на самите институции, т.е. нивната транспарентност; дали расте, стагнира или се намалува бројот на доставени жалби до Агенцијата за заштита на правото до слободен пристап до информации од јавен карактер. Резултатите од следењето според горенаведените индикатори ќе ја демантираат или потврдат оценката за комплетно спроведени реформи во оваа област од ИРП во првите три месеци од мониторингот.

³² <http://mediaobservatorium.mk/se-ushte-ne-e-formirana-a-novata-agentsija-za-informatsii-od-javen-karakter-ja-chekaat-680-pretstavki/>

³³ <http://mediaobservatorium.mk/ustaven-sud-gi-izbrka-novinarite-i-ne-dozvoli-prosleduvane-na-sredbata-zhbogar-murati/>

³⁴ <http://mediaobservatorium.mk/znm-i-ssnm-ostro-go-osudija-odnosot-kon-novinarite-vo-ustavniot-sud/>

³⁵ <http://mediaobservatorium.mk/plamenka-bojcheva-e-imenuvana-za-direktorica-na-agentsijata-za-zashtita-na-pravoto-na-sloboden-pristap-do-informatsii-od-javen-karakter/>

Опсерваторија на медиумските реформи

4. Клевета

Целосно
неисполето

Реформските приоритети за медиумите во четвртата област – клевета – предвидуваат:

„...намалување на бројот на случаите на клевета што стигнуваат во судовите, што треба да се постигне преку: ревидирање на законодавството за да се отстранат случаите од типот 'чест', 'достоинство' и 'навреда', кои се поведуваат во согласност со законската дефиниција за навреда, а се надвор од опфатот на навреда во смисла на член 10 од ЕКЧП; ревидирање на процедуралните правила за исклучување мали случаи, а наместо тоа зголемување на примената на посредување при нивното решавање; поддршка и промоција на поголемо користење на саморегулацијата како алтернатива за судско постапување; гарантирање и спроведување на политичко ниво на практикувањето соодветно самоограничување од политичарите и од јавните функционери за да не се поведува постапка за клевета, во согласност со принципите на ЕСЧП“.

За оваа област, во периодот на следење (1.11.2019 – 31.12.2020) нема јавно достапни информации од релевантните институции и извори дека има некаква иницијатива или активност што води во промени и реформи на законската регулатива, т.е. Законот за граѓанската одговорност за клевета и навреда, или други подзаконски акти, кои би ја унапредиле оваа област, а со тоа и слободата на изразување кај медиумските професионалци.

Опсерваторија на медиумските реформи

Користена литература

- Przino Agreement – Agreement in Skopje to overcome political crisis, 2 June 2015, Skopje.
- Итни реформски приоритети за Република Македонија, Европска комисија, ГД Добрососедска политика и преговори за проширување, јуни 2015 г.
- Програма за работа на Владата на РМ 2017-2020 г.
- План „3-6-9“ на Владата на РМ, 2017-2018 г.
- Recommendations of the Senior Experts' Group on systemic Rule of Law issues relating to the communications interception revealed in spring 2015.
- Assessment and recommendations of the Senior Experts' Group on systemic Rule of Law issues, 2017.